

כמה מהחוקרים כתבו שגם כל האויר הוא מלא ברואים דקים מן הדקים, וכשאדם פותח פיו בולע כמה מהם – אלא ודאי דהבל יפצה פיהם, ואף אם כן הוא, כיון שאין העין שולט בהם לאו כלום הוא. אמנם במה שהעין יכול לראות אפילו נגד השמש ואפילו דק מן הדק – הוה שרץ גמור'. (ערוך השלחן פד, לו. וע"ע במובא לעיל נג, אודות קביעת ההלכה עפ"י מראית העין).

הנה זה חדש, יצא לאור כרך שמיני לשו"ת אגרות משה לגר"מ פינשטיין וצ"ל, ובו תשובה (יו"ד ח"ד ב) אודות החוקים הקטנים המצויים בכמה מיני ירקות. מצאנו לנכון להעתיק כאן התשובה במלואה:

'הנה אף שקשה לי לכתוב כעת, שאיני בקו הבריאות, השי"ת ירחם עלי בתוך שאר חולי עמו ישראל, מ"מ מחמת נחיצות הענין אומר הדברים האלה:

שמעתי איזה אנשים אמרו בשמי איזו סברה בענין התולעים הקטנים שנודע שנמצאים בהרבה ממיני הירקות. והנה ידוע שלא אמרתי בזה שום הכרעה. ולהיפך, דעתי נוטה יותר להקל, וכמו שהזכרת בשאלה שאתה ובני הרה"ק מוהר"ר שלו' ראובן שליט"א כתבתם לי, שאפשר שדבר שלא נראה למעשה לעינים אינו אסור, ולכל הפחות אינו בחשיבות 'בריה'. וזה נוסף ללימוד הזכות שמוזכר בערוך השלחן סי' ק (שאפשר לסמוך על דעת הסוברים שבריה בטלה בקרוב לאלף. או שבריה שאינה קיימת לעולם בעין בפני עצמה והיא נדבקת בתערובת וא"א להפרידה משם – בטלה, או משום שרבנן לא גזרו שבריה לא תיבטל בדבר מאוס שנפשו של אדם קצה בו).

וגם כמו שאמרתי לך ולעוד הרבה אנשים, שבכלל יש חשיבות גדולה בהלכה למנהג העולם ולהיכא עמא דבר, ואסור להוציא לעז על דורות הקדמונים שלא הקפידו בדברים אלה משום שלא ידעו מהם. ועל כן אמרתי שבלי לעיין היטב בדבר, שזה קשה לי כעת, אי אפשר להכריע לחומרא ולפרסם שיש איסור בדבר, וכל שכן שאין רצוני שיזכירו שמי כאחד מהאוסרים'.

דף סח

ואבר עצמו אסור. מאי טעמא דאמר קרא ובשר בשדה טרפה לא תאכלו – כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר' – אין הכוונה לכל עובר שהוציא ידו חוץ למחיצתו, שנאסר אותו אבר לעולם – כי אם העובר נולד לפני שחיתת האם, ודאי מועילה לו שחיתתו. אין מדובר כאן אלא בשנשחטה אמו קודם ללידתו, שכיון שיצא בשר חוץ למחיצתו, שוב אין תקנה לאותו חלק שיצא, שהרי שחיתת אמו היא זו המתירה את העובר שבמעיה, ומה שיצא הרי לא ניתר בשחיתתה, ושחיתת הולד אינה שחיתה כלל. (בית יוסף יו"ד יד; רמ"א שם.

בהסבר הדבר יש שכתבו, שכל שלא נשחטה אמו, לא היה לרחם אמו תורת 'מחיצה' כלל לגבי הולד. (וע"ע חו"א בכורות כא, ב). ויש שפרש בדרך אחרת – ע' ב'חדושי הגר"ח על הש"ס' – פסחים, (בדין יוצא בק"פ); בית ישי קטו, א).

והאוכל אותו אבר שיצא – לוקה משום איסור ובשר בשדה טרפה לא תאכלו. ויש חולקים (ע' רמב"ם – מאכלות אסורות ה, ט יא, ראב"ד ונושאי כלים; מעשה הקרבנות יא, ו. כ"כ אחרונים. וע' בחדושי הרשב"א להלן סט; אמרי משה ד. וע"ע שערי ישר (ב, כב ד"ה ומה"ט. וכן בסוף השער), ולא הוכיר מאום מדברי הרמב"ם והראב"ד, וצ"ע. וע"ע להלן ט).

ובשר בשדה טרפה לא תאכלו – כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר' – הראשונים מפרשים שהדרש מבוסס על המלה בשדה, שהרי אין חילוק היכן נטרפה, אלא בא הכתוב להורות בשדה, על כל דבר שהוא 'חוץ', ומכאן שבשר שיצא חוץ למקומו, הרי הוא כטרפה.

ובפרוש רש"י הירש (שמות כב, ל) הוסיף לפרש: המלה 'טרפה' אין במשמעה בהמה טרופה ושסועה; דבר זה יוצא בבירור מן הצירופים 'נבלה וטרפה' שבכמה מקומות, והלא הטריפה והשסועה היא בכלל נבלה (וראה מלכים-א יג, כד ואילך).

משמעו של 'טרף' - מזון. ו'הטריף' - להזיז. ובלשון חכמים בא השורש 'טרף' לרוב בהוראה של לקיחת נכסים משועבדים מיד הקונה. וכן בהוראת נטילה חפוזה של גורלות מתוך תיבה - 'טרף בקלפי'. הוה אומר, 'טרף' אינו מביע בראש וראשונה השחתה מיכאנית אלא הוא מציין את התכלית ואת המשמעות הפיזיולוגית של פציעה שנגרמה בגוף החי. אין פרושו לקרוע לגזרים, אלא לחטוף לעצמו, לקחת לעצמו לאכילה, והרי נטרף מן הגוף ייחודו החי והאורגאני, והוא מוטל כחומר מזון.

בהתאם למשמעות הזאת של המלה, נתפס המושג 'טרפה' במשמעות מורחבת - אף בהלכה המקובלת בדינו, ויש בכלל טרפה גם בשר שיצא חוץ למחיצתו, דהיינו בשר שנחטף והוצא מתוך תחומו האורגאני. מושג זה שבהלכה כולל 'בשר מן החי'; 'הוציא עובר את ידו'; 'בשר קדשים שיצא חוץ למחיצתו'. (בהלכה זו האחרונה רואים את מקדש התורה - מבחינה רעיונית - כגוף חי, שכל איברי הקרבנות המוקדשים לו נתפסים לתחום נשמת חייו, שהיא התורה. משהורחקו מן המקדש - נחטפו והוצאו מן הגוף החי של תחום החזון, אליו הם שייכים, ומן ההקשר שרק במחיצתו נועדה להם משמעות וקדושה). (כדברים האלה בהרחבה, בספר 'הכתב והקבלה' שם).

(ע"ב) 'פרסה החזיר - אכול... לא נצרכה אלא למקום חתך' - וצריך לימוד להתיר מקום חתך כשהחזיר, כי הייתי אומר כיון שמקום חתך אינו נידון כבתוך הבהמה, לפי שאינו מוקף מחיצות, ייחשב גם כבשר היוצא, ולא תועיל חזרתו - השמיענו הכתוב שאינו כן, שמכל מקום לא יצא חוץ לגמרי כאבר עצמו. (עפ"י חדושי הר"ן לעיל. ע"ש).

ובספר אבי עזרי (קמא, מאכ"א ב, ט) צדד לומר שהשחיטה מועילה כלפי מקום החתך, (שלכן אינו מטמא ואין בו איסור אבר מן החי), וגם אין מקום חתך אסור משום 'ובשר בשדה טרפה', שהרי לא יצא, אלא איסורו פרטי מסויים שנלמד מדרשה מיוחדת, כמבואר כאן.

ואולם לדברי הר"ן י"ל לאידך גיסא, שבעצם היה לאסור מקום חתך משום יוצא, וגילה הכתוב הטר. באופן שחזר. ומ"מ כל עוד לא חזר הריהו נכלל באיסור בשר היוצא חוץ למחיצתו. ונפ"מ שלפי הסבר זה ילקה משום טרפה על מקום החתך, כבשר היוצא.

אלא שמכל מקום לשון רש"י מורה שמקום חתך לא הותר בשחיטה מפני שאינו 'בבהמה', ולא משום איסור 'יוצא' או איסור משם חדש, וכמו שהעיר באבי עזרי שם. (ומש"כ לדחוק שרש"י כתב זאת רק לפי הסלקא דעתין - הרשב"א להלן עד. בסיכומו את פסקי ההלכות העולות מן הסוגיא, כתב כדברי רש"י, שמקום חתך אסור לפי שאינו 'בבהמה').
וע"ע בשערי ישר ב, כב).

זחד לקלוט במעי פרה' - רש"י פרש שלפי זה מה שאמרנו 'פרסה החזיר אכול' - לאו דוקא החזיר, אלא משום הדרשה הנוספת נקט לשון זו.

והרא"ה פרש שמשמיענו בזה שאפילו קלוט במעי פרה שהוציא ידו והחזיר, חזרה מועילה לו למקום חתך.

'חטאת הוא דפרט רחמנא בה, אבל כל מילי כיון דהדור שרי' - ואם תאמר, והלא מדה היא בתורה, כל שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו, ואף כאן נאמר שחטאת יצאה כדי ללמד על כל היוצאים חוץ למחיצתו, שאם יצאו וחזרו אסורים?

יש לומר שאכן באה חטאת ללמד על כל הדומה לה, דהיינו כל קדשי מזבח שיצאו וחזרו אסורים, אבל חולין שיצאו וחזרו – לא.

ורש"י ז"ל פירש, שהכל היה בכלל איסור, כטרפה, והלכך כשיצאה חטאת ודאי לא יצאה ללמד איסור, שממילא ידענוהו, אלא אדרבה יצאה לומר שהשאר מותרים. ואין אומרים 'ללמד על הכלל כולו יצא' אלא בדבר שלא היינו לומדים אותו ממקום אחר לולא שיצא זה. (עפ"י רמב"ן. וע' גם בתורא"ש; חו"א ריד).

על פסול 'יוצא' בקדשים, גדריו ומקורותיו – ע' זכר יצחק מז, א; בחדושי מרן רי"ז הלוי ריש הלכות פסולי-המוקדשין; קהלות יעקב – זבחים טו ופסחים טו; אבי עזרי – פסוה"מ תנינא א, לג; בית ישי קטז, ב.

'מה טרפה כיון שנטרפה שוב אין לה התר' – כתב הרא"ה שמכאן יש ללמוד לכל טרפיות שארעו באחד מאברי הבהמה, שאין להן התר ע"י חיתוך במקום שלמעלה ממקום הטרפות, ואעפ"י שאילו היה נחתכת מלכתחילה שם, לא היתה טרפה, וכפי שיבואר להלן בפרקנו (עו) – שכיון שחל בה דין טרפה, לעולם לא תחזור להתרה. וכן היא שיטת הרשב"א (בחדושיו להלן עו, ובתורת הבית – ב"ב ש"ג, ובשו"ת – ח"א תשצו), וכן דעת הר"ן והרא"ש להלן.

ואולם לדעת הרמב"ן (עו), אם נחתכו רגלי הבהמה במקום צומת הגידין שהיא טרפה, אפשר לחתוך למעלה ממקום זה ולהתירה.

(יש אומרים, שאף לדעת הרא"ה, זהו רק בריפוי שבידי אדם, אבל יתכן ריפוי בידי שמים, ע"י העלאת קרום בנקב שבריא, וכדומה – ע' עונג יום טוב עג. או בדרך זו: כאשר עלה קרום על הנקב מאליו וסתמו, הוברר שמעולם לא היה זו טרפה – ע' חו"א ד, י; יד (ב). וע' ע' בענין זה בקובץ שעורים פסחים אות קכ; זכר יצחק יח; חלקת יואב י"ד ז).

'במערבא מתנו הכי: רב אמר יש לידה לאברים, ורבי יוחנן אמר אין לידה לאברים' – מפירושו רש"י נראה ששיטת ר' יוחנן אליבא דבני מערבא, זהה עם מה שאמר עולא בשם ר' יוחנן בלשנא קמא, שמועילה חזרת האבר להתירו. ולפי זה, התשובה על דברי ר' יוחנן מן הברייתא בעינה עומדת. ושאלת 'מאי בינייהו' מתייחסת לשתי הלשונות בדעת רב.

ואולם שאר הראשונים מפרשים, שלפי גרסת בני מערבא, רבי יוחנן לא אמר אלא זאת בלבד, שמיעוט האבר הנשאר בפנים אינו נידון כאילו נולד, והוא נותר בשחיטת האם, אבל החלק היוצא – נאסר. ובענין זה הלכה כר' יוחנן כנגד רב, שהרי לא איתותב. ולפירושו זה, לדעת בני מערבא גם ר' יוחנן מודה שאם יצא וחזר – נאסר האבר. (כן פרשו רבנו חננאל, הרי"ף, הרו"ה, הרמב"ן הר"ן והרא"ש). ושאלת 'מאי בינייהו' היינו בין רב לר' יוחנן, במה נחלקו.

(ומדויק לפ"ז מה שנקטו 'תיבתא דעולא תיבתא' – שאין זו תיבתא על ר' יוחנן אלא על דברי עולא שאמר בשם רי"ז, שהרי לפי בני מערבא, ר' יוחנן לא אמר זאת מעולם.

ואולם כדברי עולא כן היא גם דעת ר' יוחנן לפי לשון אחת להלן עג: שמועילה חזרת אבר. אלא שלשון זו איתותב – ע' בחדושי הרשב"א והר"ן כאן ושם).

*

ובשר בשדה טרפה לא תאכלו – בגימטריא: יצא בשר חוץ למחיצתו – נאסר (ברכת פרץ משפטים).

ה. מלבד השרץ הרוחש על הארץ, נאסר הנחש (הולך על גחון). וכן השלשול והדומה לו (כל הולך...). העקרב (הולך על ארבע), החיפושית והדומה לה. (כל הולך על ארבע). הנדל (מרבח רגלים) והדומה, והדומה לדומה (עד כל מרבח רגלים).

ו. לויתן – דג טהור הוא, שיש לו סנפיר וקשקשת.

פרק רביעי; דף סח

קיא. א. עובר שנמצא במעי אמו בזמן שחיטתה – מה דינו כאשר כולו בפנים? כאשר ידו בחוץ בזמן השחיטה?

ב. כאשר היתה ידו בחוץ וחזרה קודם השחיטה?

ג. מה הדין כאשר יצא ראשו, באופנים דלעיל?

ג. החותך מן העובר שבמעי אמו, או מאחד מאברי הבהמה הפנימיים (בענין שלא נעשית טרפה), ונשאר החלקים החתוכים בתוכה – האם הם מותרים בשחיטתה? ומה דין אברים חתוכים לענין טומאה?

ד. בן של פרה שפרסותיו קלוטות ולא סדוקות – מה דינו באכילה? ומה הדין כאשר הוא קלוט במעי אמו בזמן שחיטתה?

ה. אלו דברים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו – מותרים, ואלו אסורים?

ו. לידה לסירוגין, כגון שיצאו אברים וחזרו או שנחתכו בחוץ, ושוב יצאו אברים נוספים וחזרו או נחתכו, עד שהושלם רוב – האם נחשבת זאת ללידה?

א. עובר שבמעי אמו ניתר בשחיטתה (בהמה... בבהמה – אתה תאכלו. טו). היה אבר אחד בחוץ – אותו אבר לא הותר בשחיטת האם. (היה רובו של אבר בחוץ – לדעה אחת 'יש לידה לאברים' וכאילו נולד האבר כולו ונאסר). וגם מקום החתך שעל שפת הרחם, לא הותר (לפי שאינו בתוך הבהמה).

יצא אבר (או רובו – אליבא דבני מערבא) וחזר קודם השחיטה – לדעת רב יהודה בשם רב ושמואל, אותו אבר אסור (ובשר בשדה טרפה – כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר לעולם, כטרפה). ולגרסת בני מערבא – אפילו לא יצא אלא רובו של אבר – אסור. ועולא בשם ר' יוחנן אמר: אותו אבר מותר. (הוציא הכתוב חטאת שיצתה וחזרה לאיסור – לומר ששאר בשר שיצא וחזר, מותר). והשיבו על שיטה זו מחמת הברייתא. (הלכך הלכה כרב. ר"ף).

אף לדעת רב ושמואל, מקום החתך – מותר. (לפי שלא יצא החוצה, ועתה הוא בתוכה. ובברייתא נדרש מפרסות האמור בענין בהמה בבהמה, לומר שהחזיר פרסה מותר).

ר' מאיר (עד) סובר שעובר בן תשעה חי במעי אמו אינו ניתר בשחיטתה, ואם הוציא אבר – לא נפסל משום 'יוצא' אלא יש לו תקנה בשחיטה.

ב. הוציא עובר הבהמה את ראשו (ואפילו רוב ראשו. ע' נדה כח. תמורה כד:) – הרי הוא כילוד, וגם אם חזר, לא ניתר בשחיטת האם.

ג. החותך מעובר שבמעייה, והניח החתיכה בתוכה – מותר באכילה. חתך מן הטחול ומן הכליות (שאינה נעשית טרפה באותם אברים) – החתיכות אסורות.

אבר שניתק מן הבהמה בחייה – מטמא. ובענין שהותר בשחיטת אמו, כגון עובר שבמעיי אמו (בין חי בין מת בין שלם בין חתוך) – טהור. אבר מהעובר שיצא ושחט את האם כשהאבר בחוץ, ואח"כ נחתך האבר – לר' מאיר: אותו אבר מטמא כנבלה ושאר הבשר – מגע-נבלה. וחכמים אומרים: שחיטת האם הועילה לאבר להוציאו מטומאת נבלות, אלא הרי הוא כטרפה-שחוטה. (ואם האם חיה והעובר מת – אינו מטמא. (משנה ע:). ואפילו ידו בחוץ, אינה מטמאת את הנוגע בה. בעל המאור; תוס').
 (חתך אבר מהעובר והוציאו לחוץ – חל עליו איסור אבר מן החי. ע' חז"א ג,ג).

ד. קלוט בן פרה – חכמים מתירים ור' שמעון אוסר (בכורות ו: והלכה כחכמים. תוס' שם). קלוט במעי פרה – גם לר' שמעון הותר. (ודרשו מפרסה שנאמר בענין בהמה בבהמה. וכן לענין חזרת אבר, דינו כשאר עובר שהוציא ידו והחזיר. רא"ה).
 אף שאמרו בסוגיא ש'זה הכלל' דמתניתין, בא לרבות קלוט במעי פרה, וכו"ש – אין זה נחשב דסתם מתניתין כר"ש. עפ"י חז"א יא,א).

ה. בשר קדשים שיצא חוץ למחיצתו, (בקדשי קדשים – חוץ לעזרה, בקדשים קלים – חוץ לירושלים. וכן בשר פסח שיצא חוץ לחבורתו) – נאסר ושוב אין תקנה להחזירו, כטרפה, ודינו בשרפה. (כמו שדרשו בענין שעיר ר"ח ביום השמיני. והאוכלו, אפילו אם חזר לתוך המחיצה, לוקה משום לאו דטרפה. רמב"ם). מאידך, מעשר-שני וביכורים שיצאו מירושלים, אם חזרו – מותרים. (לא תוכל לאכל בשעריך – אבל בירושלים מותר, אפילו יצאו מקודם).
 בשר העובר שיצא חוץ למעי אמו (שהן 'מחיצותיו' לענין התר אכילה בשחיטת האם) – לרב ושמואל, נאסר. ולר' יוחנן הותר. וכנ"ל.

ו. לדעת האומרים 'יש לידה לאברים' (רב ושמואל אליבא דבני מערבא), כל אבר שיצא, ואפילו רובו ולא כולו, גם אם חזר אחר כך – כבר חל שם 'לידה' חלקית, ואם הושלמה יציאת רוב העובר – הרי העובר כבר נולד, והעובר כולו אין לו התר בשחיטת האם.
 אבל לדעת האומר 'אין לידה לאברים' נסתפקו באופן שיצא אבר וחזר, ויצא אבר נוסף וחזר, עד שהושלם רובו – האם יש כאן 'לידה' או כיון שחזר חזר. ואת"ל כיון שחזר חזר, יש להסתפק כאשר לא חזר אלא כל אבר שיצא, נחתך, שמא אין 'לידה' אלא בבת אחת. ולא נפשט. (וספק זה האחרון אפשר גם למ"ד יש לידה לאברים. רש"י).
 (א. פרוש התוס', שלא נסתפקו אלא כלפי המיעוט הנשאר בפנים, אבל לענין הרוב שיצא – ודאי נידון כלידה, ובאשה – הריהי טמאה לידה).
 ב. להלכה אין לידה לאברים, כר' יוחנן אליבא דבני מערבא. רי"ף, רמב"ם, רמב"ן. ולענין הספקות, יש לנקוט להלכה שאם חזר – חזר, והמיעוט שבפנים מותר באכילה, (שכן נקטו ב'אם תמצוי לומר'), אבל אם נחתך אבר אבר, יש להחמיר והמיעוט שבפנים נאסר, כבשאר לידות. רא"ש, רשב"א כאן ולהלן עד, ועוד).

דף סט

ק"ב. א. עובר של מוקדשים שהוציא את ידו בתוך העזרה – מהו?
 ב. עובר שהוציא ידו בין סימן לסימן – מה דינו?